

Póka-Pivny Béla dr.: *Csonkafranciaország két integritási harca és Szent Jeanne d'Arc.* 8°, 208 lap, 20 ábrával. A Magyar Külügyi Társaság kiadása. Budapest, 1950.

A szerző külpolitikai tanulmányának mondja könyvét. Valójában azonban sokkal mélyebben szánt. Párhuzamos barázdái a francia multnak és a magyar jelennek történetbölcséleti rétegeit feszegetik. Csonkafranciaország két integritási harcát elemezve, nemcsak a reintegrációnak külpolitikai útjait, hanem végsőfokon a nemzeti feltámadás lélektani alapfeltételeit keresi. És meg is találja a hegyeket elmozdító, bilincshatárokat szétfeszítő nagy erőt — a hitben. Az a nemzet, amely hisz feltámadásában: fel is tud támadni.

Ez az egyik nagy igazság, amely a szerző művéből kiragyog. A másik alaptétel ugyancsak a jobb jövő reményét sugározza felénk, s az úgy hangzik: Az igaz ügy végül mindig győz.

Rendkívül érdekesek azok a hasonlóságok, amelyeket a szerző a francia és a magyar sors között kimutat. Ezek az analógiák más-képpen szólnak hozzánk és másképpen a francia nemzethez. Olyanok, mint azok a csillagok, amelyeknek más a színük ha felénk közelednek és más színű a fényük, ha távolodnak tőlünk. Ezeknek az analógiáknak a tükrében mi magyarok megláthatjuk mindazokat a tévedéseinket, amelyeken elbotlottunk; a franciák viszont saját történelmi eseményeikből olvashatják itt ki, hogy milyen kegyetlen igazságtalanságot követtek el velünk, a trianoni szerződéssel. *És ezért igen ajánlatos volna, hogy ez az érdekes mű francia nyelven is megjelenjék.*

És még egy igen komoly és megfontolandó tanulsága a műnek, hogy az uralkodó család belső viszályai milyen szerencsétlenséget jelentenek az országra és az uralkodócsaládra is. Végül pedig megállapítja a szerző, hogy minden veszített háborúnak szinte kikerülhetetlen következménye a forradalom.

A mű tartalmából csak az érdekesebb hadtörténelmi részek kivonatát adhatjuk.

A Százéves Háborút az angolok indítják meg a franciák ellen. Politikai okokból nem a legrövidebb úton, Flandria felől, hanem Guyenből indítják meg a hadjáratot déli Franciaország ellen. Legelőbb a francia haditengerészettel kellett leszámolniuk. Ez hamar megtörtént. Az angol flotta, a francia hajóhadparancsnok ügyetlensége miatt, Eclusenél magában a kikötőben megsemmisítette a franciák hajóit és csapatait. (1540.) A francia partok most már védtelenül álltak. Edward Délfranciaország ellen indult; de a szelek visszanyomták flottáját észak felé. Normandiában szállott partra, de a Páris felől közelgő francia sereg elől észak

felé tért ki. Apály idején átgázolt a Somme-on, míg a nyomában levő franciák csak másnap, a dagály elvonulásával mehettek át a vizen. Másnap volt a crécyi csata (1546), a franciák első mohácsi vésze. Következmenye, hogy Calais kikötője angol kézre jut (1547) és két századon át ott is marad, tárt utat biztosítva Franciaország felé.

Az angol sereg győzelmének oka az, hogy már az ágyút használja s ezzel a francia lovasságot, ha nem is pusztítja, de megijeszti: továbbá, hogy a franciák, akiknek nem volt ijjász csapatuk, az angol ijjászok ellen olasz zsoldosokat fogadtak fel, akik azt mondták, hogy az esőben elázott az ijjuk húrja; mivel pedig az olasz nyilasok az első sorban voltak és eltávolításuk nehéz volt, a francia lovasság előretörése nem lehetett egységes, ami az angolok védekező munkáját könnyűvé tette.

A második nagy vereséget délnyugaton, Poitiers mellett (1356) szenvedték a franciák. A francia király is angol fogságba esett. A francia sereg teljesen megsemmisült. Ez a középkori, taktikát nem ismerő feudális hadsereg, nehéz vaspáncéljaival, vadul vagdalózó lovasaival, akik ha egyszer lefordultak a lóról, nem tudtak saját erejükből felszállani — egyébként sem igen ért sokat.

A vereség után szomorú korszak következett Franciaországra. A fogságba került király helyett a 19 éves trónörökös uralkodott, aki csakhamar rossz tanácsadók befolyása alá jutott. Az angol fogságból becsületszóra hazabocsátott nemesség, hogy a váltságdíjat felhajtsa, irgalmatlanul zsarolta s végül forradalomba hajtotta a népet. A központi hatalom összeroppanása folytán, katonai szervezetű rablóbandák árasztották el a vidéket. Angolok, franciák vegyest. Sőt külföldiek is bejöttek rabolni, angoloknak nevezve magukat. Forradalmi feszültség mindenütt. Párisnál a dauphin hadserege farkasszemet nézett Páris polgármesterének fegyveres párt-híveivel.

A fogságban levő János király, csakhogy hazatérhessen, súlyos békefeltételeket vállalt. A trónörökös befolyására azonban a Rendek úgy határoztak, hogy Franciaország elutasítja a feltételeket. Erre a nyílt kihívásra az angol király az egész nemességgel és nagy sereggel hajóra ült, s Páris alá vonult, de nem kockáztatta az ostromot. Az újabb béketárgyaláson az angolok Franciaország területének egy harmadát kapták meg s ezenfelül igen nagy pénzbeli jóvátételt.

Az időközben meghalt király helyett V. Károly néven a dauphin lépett a trónra, s szigorú, de bölcs és igazságos kormányzással lassan rendbehozta a lezüllött országot s észrevétlenül állandó hadsereget és erős tűzértséget szervezett. Kiépítette a várakat; hajóhadat épített. Családi politikával szövetségeseket szerzett s a kasztíliaiak híres nagy flottáját megnyerte céljának.

Ezekután elérkezettnek látta az időt, hogy támadásba menjen át. Minden francia vele érzett már. Egy csapásra hatvan akvitániai város kiverte az angol megszálló csapatokat. A kasztíliaiak hajóhada megverte az angol flottát. Az angol király és a Fekete Herceg új haddal, s új hajóhaddal indultak meg Angliából, hogy jóvátégyék a vereséget, de a vihar visszanyomta, széjjelverte őket.

*

V. Károly az angol partok ellen tüntetett; emiatt az angolok csak kisebb sereget indíthattak útnak. Flotta hiányában nem támadhattak több irányból, hanem Calaisban szálltak partra s úgy vonultak dél felé.

V. Károly Du Guesclint nevezte ki teljhatalmú vezérré. A kemény, de ravasz és óvatos hadvezér soha nyílt csatába nem bocsátkozott. Rajtaütésekkel, hadicselekkel kifárasztotta és szétzillesztette az angolokat. Hiába mentek az angolok Párisig. Még a lakosság is elvonult előlük. Senkit sem találtak. A hideg, az éhség, s az örökös rajtaütések pusztították el csapataikat. Végeredményben csak három parti kikötőváros maradt kezükön: Bordeaux, Bayonne és Calais.

E csúf vereség után a Fekete Herceg és az angol király egymásután elhaltak. V. Károly még ravatalon volt, amikor a franciák szövetségesei, a kasztiliai tengerészek gyujtogatni kezdték az angol parti városokat.

Az angol hódítás összeomlott, s az összeomlás nyomán Angliában is megindult a forrongás.

A franciák szerencsétlenségére bölcs királyuk szintén meghalt. Új idők, új emberek jöttek.

A Százéves Háború második része francia polgárháborúval indult meg. A polgárháborút pedig az uralkodóház tagjainak viszálykodása okozta. Első mozzanata a Quebeki csata, amely a történelemnek egyik legkülönösebb ütközete. A genti polgárok óriási sereggel vonultak fel és egymás támogatására egész frontjukat összeláncolták, s vízszintesen álló karógyűrűt helyezve maguk elé, zárt tömeget nyomultak a franciák ellen. Csakhogy a francia lovasság lándzsája hosszabb volt, mint a genti katonák előre tartott karója, s így a gentiek első sora védtelenül ki volt téve a franciák lándzsáinak. A gentiek megkísérelték a hátrálást, azonban láncgyűrűjük az egész sereget körülfogta s a hátrálók nyomása a belső csapatokat agyonpréselte. Huszonhatezren morzsolódtak így össze. A franciák alig vesztek néhány száz embert.

A francia királyi család tagjainak széthúzása azonban csakhamar odáig juttatta a dolgokat, hogy a koronáért versengő hercegek — egymás ellen — az angolokat hívták segítségül, akik hol az egyik, hol a másik pártot támogatva, saját céljaikat követték, s a versengő pártok fegyveres erejét egymás után leverve, elérték azt, hogy Franciaország ismét pénz és haderő nélkül állt. V. Henrik angol király most már nyíltan színt vallott s megkezdte a háborút Franciaország ellen. Kihívására a francia nemesség Azincourt mellett táborba gyűlt, s lovagiasan előre kitzúta a csata helyét és napját. A csata előtti napon eső esett. A francia lovagok, nehogy a sárban beszennyezzék magukat, nyeregben töltötték az éjt, míg az angolok mindent jól előkészítve, lepihentek.

Reggel a franciák nehéz lovassága a felázott földön a csatajelre alig tudott megindulni. Egyébként is oly sűrűn állottak a franciák, hogy egyetlen nagy, tehetetlen tömeget alkottak. Nagynehezen megindították a szárnycsapatokat. A lassan mozgó tömeget az erdőben elrejtett angol íjjászok oldalba fogták; a nyilaktól megvadult lovak erre vissza fordultak, s még inkább gátolták a középhadat. Az angolok erre előtörnek s iszonyú mészárlással vég-

zik be a csatát. Leölték vagy elfogták a francia nemesség színe-javát. A francia nemzeti eszme megtestesítője, az orleausi herceg is fogságba esett. A végzetes csatavesztés után a francia „labanc” és „kuruc” párt, a burgundiak és az armagnacok nem hogy összefogtak volna, hanem tovább is farkasszemet néztek egymással Párisnál. Armagnac grófja a városban, a brandenburgi herceg a városon kívül, Armagnac grófja ugyan kuruc tette szánta el magát: Harteurt akarta visszavenni az angoloktól, amivel nemzeti hőssé válhatott volna; de terve nem sikerült.

Az angolok Párisal egyelőre nem törődtek. Hagyták, hogy a két párt tovább ölje egymást. A párisiaknak egyelőre az volt a legfontosabb, hogy megszabaduljanak a gascognei haramiáktól, akik rabolták-nyúzták őket. Ezért a polgárság éjjel titokban bebocsátotta a burgundiakat, akik le is verték a gascogneiek nagy részét. Amíg a két párt odahaza egymást ölte, a londoni fogságban sanyalódó francia nemesség — amelynek kiváltására évek óta semmi sem történt, — egy harmadik pártban tömörült, s azt üzenete haza, hogy ha nem kötnek békét, leteszik a hűségüket az angol királynak.

Az 1420-ban létrejött troyesi békeszerződés Franciaország teljes gúzsbakötését jelentette. Főbb pontjai: a franciák elismerik az angol király igényét a francia trónra; s az eddig elfoglalt területeken kívül, minden olyan terület, amelyet az angolok még elhódítanak, az angoloké lesz.

Eszerint a békeszerződés egyúttal szankcionálta a háború folytatását. Franciaország területének mintegy felereze az angolok kezére került. Orleans vára volt Csonkafranciaországnak északi őrtornya, amelynek bukása végleg megpecsételte volna Franciaország sorsát. E körül folyt a harc, amikor szent Jeanne d'Arc lángoló hazaszeretetével és fanatikus hitével megragadta és személyes tragédiája dacára is győzelemre vitte a francia lobogót; hitet, akaratot és erőt öntve az elcsüggedt franciák lelkébe. Jeanne d'Arc szerepe világszerte ismeretes. De a szerző megvilágításában az ismert események is az újság erejével hatnak. A szerző ezen igen értékes könyve után most már türelmetlenül várjuk „A Nemzeti feltámadás útján” című sorozatnak további kötetét is.

Kispalóc.

Rátz Kálmán: *Az oroszországi cseh-szlovák légió története.* Budapest, 1950. A szerző kiadása, Madách-nyomda, 128 lap. Ára 4 pengő 60 fillér.

A szerző orosz hadifogsága alatt átélt tapasztalatai, egykorú orosz újságok és a világháború után megjelent ilyen tárgyú irodalom felhasználásával állította össze érdekes munkáját. Tömören ismerteti a szláv kérdés előzményeit s a csehek erőfeszítéseit még a világháború kitörése előtt és annak első idejében, hogy a nagy entente, főleg pedig Oroszország a szláv eszme apostolainak ismerje el őket. Az első szökött katonákból alakult Kiewben a cseh druzsina, amelyet, bár orosz tisztek vezettek, a hadvezetőség még sem akart az orosz csapatokkal egyenértékű csapatnak elismerni és feladatául főleg a kémkedést, lázítást, s legfeljebb az őrszolgá-

latot tűzte ki. Az orosz forradalom kavargásában ez a cseh alakulat azután mindjobban előtérbe furakodott és a nagy tömegekben átszökő tisztek és legénység segítségével, eleinte dandárrá, majd hadosztályá, hadtestté, végül hadsereggé bővült.

1917. június végén e cseh dandár résztvett a zborow-koniuchii ütközetben és jellemének, faji tulajdonságainak megfelelően, nem azzal tüntette ki magát, hogy az ellenség arcvonalát szívós, véres küzdelemben legyűrje. Győzelmét annak köszönhette, hogy olyan arcvonalrészek felé indította „támadásait” ahol a propagandával már előkészített cseh zászlóaljok tárt karokkal nyitottak neki utat. Az orosz kommunizmus terjedése idejében, Massarik a légiók semlegessége mellett foglalt állást és az egész cseh légiót a francia harctérre szeretne volna átszállítani; de az oroszok a Moszkván keresztül való átvonulást nem engedték. A cseh légió erre visszafordult és Ázsián keresztül igyekezett a japán tengerpartot elérni. Utjában mindenütt kétszínű, alattomos módon szerepelt, hírhedt vezérei Sirovy és Gajda légionárius tábornokok vezetése alatt és Janin francia tábornok támogatásával. Színleg Kolcsak tengernagy fehér gárdáját pártolta, de amikor érdekei úgy kívánták, hidegvérrel árulta el az ellenforradalomnak ezt a tragikus sorsú vezetőjét. Az Oroszországban szinylődött magyar hadifoglyok csak gyűlölettel tudnak visszaemlékezni a légió szerepére, mert a csehek a magyar hadifoglyokat nem csak a krasnojarszki és cseljabinszki fogolytáborban, hanem útközben mindenütt, ahol tehették, legyilkolták és sanyargatták. A szerző szerint ez a bánásmód volt az egyik oka annak, hogy sok magyar katona önként belépett a vörös hadseregbe csupán azért, hogy a csehek keze alól kimeneküljön.

1920. tavaszán szállottak a cseh légió alakulatai Wladiwostokban hajóra s tengeren tértek vissza Európába, ahol honfitársaik mint „a szláv eszme harcosait” ünnepelték őket.

A szerző kétségkívül nagyon érdekes munkájának egy hibáját azonban nem hallgathatjuk el. A mű tartalmából kitűnik, hogy a légió szervezésére, működésére vonatkozó adatai hitelesek lehetnek. De minden komoly történelmi munkának elkerülhetetlen követelménye, hogy a szerző jegyzetben nevezze meg forrásait, főleg ott, ahol rendeleteket szó szerinti idéz, vagy hadművelési intézkedéseket közöl. A munka végén feltüntetett forrásjegyzék nem elegendő. Különösen fontos ez ilyen munkánál, amely — mint kívánatos volna — külföldre is kikerülhet. Ha ott ellenvélemények vagy támadások látnának napvilágot, akkor a szerzőnek minden állítását okmányokkal kell igazolnia. Forrás utalások nélkül, szakörök e munkát nem ismerhetik el teljesen hiteles történelmi műnek.

M. Á.

Dr. Óvári-Avary Károly: *Báró Mednyánszky Cézár emlékezései és vallomásai az emigrációból.* — 8° 236 lap. Singer és Wolfner kiadása. Budapest, 1930.

Báró Mednyánszky Cézár a szabadságharc alatt a honvédsereg főpapja volt. Emlékiratainak hadtörténelmi vonatkozású része már meg is jelent folyóiratunk 1929. évfolyamában. Dr. Óvári-

Avary Károly most az egész emlékiratot közzétette, igen jó szolgálatot téve vele a magyar mémoires-irodalomnak.

Báró Mednyánszky Sándor Cézár 1824 június 9-én született Beckón. Francia származású anyja a papi pályára szánta s az ifjú főnemes 1847 június 20-án be is lépett a papi rendbe. Mint a főrendiház tagja, résztvett az 1847/48-i országgyűlésen. 1848 őszén egy felvidéki plébánia élére került.

Amikor Windisch-Graetz serege az országba tört, a hazafias érzésű és romantikus lelkű fiatal pap, mint táborigazgató, Görgey seregébe állott s résztvett annak minden harcában, Budavár visszavételéig. Görgey hadügyminisztersége alatt, a hadügyminisztérium osztályfőnöke s az egész honvédsereg főpapja lett.

A világosi fegyverletétel után Franciaországba menekült. Eleinte rokonainál élt. Colmarban, majd később Párisban telepedett le. Tagja lett az ottani magyar Comiténak és diplomáciai téren kezdett hona érdekében működni. Kossuth egyik politikai megbízottja lett, a francia nemzetgyűlés balpárti köreiből.

Időközben itthon halálra ítélték s „in effigie” fel is akasztották.

Mednyánszky teljesen a republikánus szabadgondolkodók hatása alá került Franciaországban. Új környezetében revízió alá fogta őseitől öröklött hitét s a vallásbölcséletben keresett megnyugvást. 1851 elején letette a papruhát s mint elegáns világfi vett részt a párisi, majd később a londoni társaséletben. Magas, karcsú termetével, finom metszésű arcával, előkelő modorával, szellemes mondásaival és alapjában véve vidám természetével mindenkit lebilincsel.

Párisban egy gazdag nagyiparos és nemzetgyűlési képviselő leányával váltott jegyet, de anyja hallani se akart erről a házasságról, melynek kedvéért a protestantizmusra is át szándékozott térni Mednyánszky. Erre — mint exporteur — világkörüli útra indult. Útja közben, Ausztráliában, egy bandita rálőtt s a golyó balkarját roncsolta szét, 1854 április 2-án.

A nyomorékká vált és szerelmében is csalódott bujdosó a francia Rivierán keresett enyhülést. Mikor állapota már-már javulófélben volt, egy fiatal német hercegné gyűjtött benne újabb szenvedélyt. Az ebből keletkezett bonyodalmak közepette 1857 április 20-án megmérgezte magát.

A közlő bőséges magyarázó jegyzetekkel is ellátta a mindvégig nagyon érdekes feljegyzéseket, ezzel is megkönnyítve megérthetésüket.

Mindazoknak, akiket a szabadságharc s a rákövetkezett emigráció története érdekel, melegen ajánlhatjuk Mednyánszky Cézár emlékiratát.

—ő.

Rózsás József: *Magyarosan, katonásan.* Első rész. 8° 95 l. Budapest, 1929. Ára 2 pengő 60 fillér.

Nem hadtörténelem, de minden fiatal hadtörténetíró is haszonnal olvashatja.

Fölötte kemény fába vágta a fejszéjét ennek a füzetnek

érdemes szerzője. Meg akarja tisztítani az erre annyira rászoruló magyar katonanyelvet attól a sok-sok csúnya hibától, amely — különösen 1869 óta — egyre vastagabb rétegben rakódott reá. Malmot hajthatna már az a temérdek tinta, amely ebben a kérdésben elfolyt. Tegyük hozzá: eredménytelenül, mert az ilyen félszázados makacs bajt vajmi nehéz orvosolni.

Se szeri, se száma azoknak a gombamódra termett és — sajnos — most is egyre szaporodó rossz szóknak és szólásmódoknak, amelyekből lassacsckán egy egészen különös, sokszor szinte érthetetlen „honvédnyelv” alakult ki. Nem volna baj, ha ez a nyelv csak parancsokban és rendeletekben élné világát; de az a bökkenő, hogy a hadtörténetirodalomba is mindegyre jobban befurakodik.

Ennek a honvédnyelvnek az a legjellemzőbb sajátysága, hogy mindenáron el akar az előbeszéd-től távolodni. Úgy ír, ahogyan senki se beszél s ahogyan írni se volna szabad. Ezt részint nyakatekert mesterszók gyártásával éri el, részint pedig azzal, hogy amit a rendes magyar próza egy-két szóval találóan meg tud mondani, azt a honvédnyelv valami cikornyós körülírással fejezi ki.

Valamikor így írtunk: „Visszavonultunk, mert az ellenség megnyomta jobbszárnyunkat”. Most ez így hangzik: „Hátrafelé irányuló mozdulatot hajtottunk végre, mert érezhetővé vált az ellenségnek a saját jobbszárnyra gyakorolt nyomása”. Igenis: a saját jobbszárnyra, mert nincs már „csapatunk”, „szárnyunk”, „állásunk”, de van helyettük „a *saját* csapat”, „a *saját* szárny”, „a *saját* állás”. Mintha bizony így beszélne: „A saját kutya elveszett” s nem azt mondanók: „A kutyám elveszett”.

De nincs többé „négyökrös szekér” se, mert helyét a „négy ökörrel fogatolt országos jármű” foglalta el.

Bizony jól teszi a szerző, ha az ilyen vagy hasonló fonákságok felett pálcát tör.

Úgy látjuk, hogy kellő hozzáértéssel és felkészültséggel látott a gyomlálás nehéz munkájához. Könyveskékjét 5 fejezetre osztotta, melyek közül az I. a nyelvről és életéről általában szól; a II. „fontosabb tudnivalók a magyar nyelvről” címet kapott. A III. fejezetben a magyar nyelv idegen elemeit tárgyalja; a IV.-ben a helyes beszéd- és írásmódról, végül az V.-ben a hivatalos helyesírás főbb szabályairól szól.

A III. fejezetben az idegenszerű szólásokat és szolgai fordításokat jegyzékbe is foglalta. Ebből azonban kimaradt egy egész sorozat rosszabbnál-rosszabb szó és kifejezés. Talán ezek mindegyike nebüntsvirággá változott már s így nem szabad többé hozzányúlni? Ime, egy bokrétára való, a leggyakrabban előfordulók közül:

Fegyverbe lépni, iratok betekintése, viszonyok bepillantása, tűzér műmester, lövegmozdony, útkeresztveződés, összpontosítás, parancsörtiszt, járőr, előgondoskodás, teljtartalmúlag, szem elől téveszteni, ujonckiképzést *élvezni*, megegyezendő feltétel, csapatot bevetni, támadásba lépni, összhossz, összhalottak, erődítéset, sikam, lökem, kézenfekvő, harcselekmény, hadiunottság, akadályt venni, ujoncsorvány, szigorlati lelet, küllemtan, kellálladék, összetes állomány, árkot kiemelni, országos jármű, lövést leadni,

elszabadságot, kioktatni, kivizsgálni, kiértékelni, megérdeklődni, kiút, díjlovaslás, túlerő, megbeszélés, arctámadás stb. stb.

Jó lenne, ha az érdekes szerző ezeket is besorozná könyvének remélhető újabb kiadásába.

—y.

Leone Andrea Maggiorotti: *Gli architetti militari italiani in Ungheria e specialmente ad Agria.* Melléklet a „Rivista d'Artiglieria e Genio” 1950 augusztusi füzetéhez. 8° 28 oldal. Roma, 1950.

Bárha egykori várainkról elég sok ismertetés jelent már meg, aránylag keveset hallunk építésük történetéről és legtöbbször nem tudjuk megnevezni azokat az építészeket, akiknek tervei nyomán egyik vagy másik várunk épült.

Maggiorotti tábornagya, a római „Istituto dell'Architettura Militare Italiana” igazgatója, a szakember avatott tollával ír erről a kérdéstről, az olasz levéltárakban végzett kutatásai alapján.

A szerző különös szeretettel szól nemzetünkről s a hajdani magyar-olasz kapcsolatokról, melyeknek felújítását őszinte örömmel üdvözlö.

Füzetének első felében általánosságban foglalkozik az olasz katonamérnökök és építészek magyarországi működésével. Ez főként azóta volt nagyon élénk, amióta a később uralkodóvá lett olasz bástyarendszer nemcsak Itáliában, hanem más államokban, így hazánkban is terjedni kezdett.

De már a bástyarendszer megszületése előtt is találkoznak Magyarországon olasz katonai építőmesterekkel. Az első, akinek nevét a feljegyzések megőrkítik, az I. Ulászló királyunk szolgálatában állott Paolo Santini volt (1440).

Mátyás királyunk uralkodása alatt a bolognai Aristotile Fioravanti, Benedetto da Majano és Clemente Camiciát, majd a nagy király halála után, Giovanni Altonit találjuk hazánkban. Fioravanti a budai királyi palotán is dolgozott.

Az olasz bástyarendszer, — amelynek itáliai nyomai 1480-ig nyúlnak vissza — nálunk már csak a mohácsi vész után kezdett meghonosodni.

I. Ferdinánd és János király, továbbá János Zsigmond és Báthory István erdélyi fejedelem, sok olasz mérnököt hívott hazánkba, hogy elavult várainkat az újabb és jobb rendszernek megfelelően alakítsák át.

János király zsoldjában volt az a csak „il Bologna” néven ismert olasz építész, aki Buda várának átépítéséhez fogott. Hírneves olasz mérnök volt nálunk Gabrio Serbelloni, továbbá Filippo Torriani di Novara is. Az utóbbi Komárom várának ujjáépítésével foglalkozott; résztvett Székesfehérvár védelmében (1545), amelynek balsikerét egy másik olasz katonamérnök, Ottavio Scrosato terhére írták. Ez ott el is esett.

Nagyvárad várának 1569 és 1596 közé esett átépítésén egy egész csapat olasz katonai építész dolgozott. Az elsők, akiknek nevét ismerjük, a Genga testvérek voltak, (Fabio, Simone és Fulvio), akiket Báthory István hívott be. Később ott találjuk

Achille Tarduccit, majd 1598-ban Giovanni Marco Isolani grófit is, aki török hadifogságban halt meg. De a legjelesebb talán Domenico Ridolfini di Camerino volt. Résztvett Báthory István — akkor már lengyel király — orosz háborúiban s ott sikerrel alkalmazta saját találmányú tüzeslapdáit. 1582 után ismét Váradon dolgozott, de már 1584-ben — nem tudni hol — meg is halt.

Ugyancsak Váradon foglalkozott Ottavio Baldigara is. Ez részletes memorandumot terjesztett Báthory István elé, a vár fogvatkozásairól.

Említést érdemel az 1579-ben elhalt Camillo Adriani, aki sok magyar vár tervrajzát készítette el. De, sajnos, ezek a rajzok vagy elkallódtak, vagy legjobb esetben is, lappanganak valahol. A győri vár bástyázott homlokzatának tervét Antonio Lupicino dolgozta ki. Claudio Cogorano Vác és Eger várainak átalakításán dolgozott s az utóbbinak elestekor (1596 október 15.) török fogságba jutott. A vár elvesztését Guaro várnagy rovására írja, aki „folyton aludt és minduntalan változtatta szállását, úgy hogy nem lehetett megtalálni”.

Germanico Savorgnano, jeles mérnök, szintén minálunk működött: majd Prágát erősítette meg s 1600-ban halt meg Bécsben.

Bécs várának átalakítására Pietro Paolo Floriani di Macerata készített egy tervet, amelyet Rudolf császár és király nagy elismeréssel fogadott. Ugyancsak ő több magyarországi vár megerősítésén is dolgozott.

Pest, Magyaróvár, Győr és Pozsony várának rendbehozásával a toscanai Giovanni Pieroni foglalkozott. A XVII. század közepén Francesco Antonellit, majd a század végén a bolognai Luigi Ferdinando Marsigli gróftól találjuk Magyarországon. Az utóbbinak sokoldalú működése eléggé ismeretes.

Tanulmányának második felét Eger várának szenteli a szerző. Ismerteti középkori alakját egy tervrajz nyomán, amelyet Pataki Vidor dr. talált a karlsruhei levéltárban; majd azt fejtegeti, hogyan alakult át ez az elavult erősség a bástyarendszer szabályai szerint.

Mint írja, Niccolo da Milano, alkalmasint több más olasz építésszel együtt, már 1526-ban behatóan szemügyre vette a várat s 1542-ben dolgozott is rajta. Azok közül, akik Dobó István kapitánysága alatt építkeztek az egri várban, Alessandro da Vedano tűnik fel először, aki 1540 és 1548 között az egyik bástyát építette. A többi bástya — a szerző szerint a XVI. század harmincas éveiből való.

A törökök készülődésének hírére, Dobó még Maffeo da Vezzát, Gregorio da Menasiót és Bartolomeo da Tiranót is magához hívta. Ezeknek vezetése alatt 1000 kézműves és az egész megye jobbágy-sága dolgozott a váron, amely — mint tudjuk — ki is állotta a törökök 1552-i ostromát.

Az ostrom után szükségessé vált tatarozómunkát, Antonio Voltolino alapos szemléje után, részben Giovanni Maria Spezia de Casa vezette. Azonban a vár még ekkor se felelt meg az egyre fokozódó követelményeknek. Ennélfogva 1560-ban megbízták Paolo da Mirandolát, hogy vizsgálja meg a várat s alkalmazza rá az erődítő tudomány legújabb vívmányait.

Vagy ő, vagy Ottavio Baldigara, készítette azokat a terveket, amelyeknek nyomán — 1558 után — újjáépült az egri vár. Valószínűleg Baldigara tervezte azokat a bámulatos földalatti folyósókat, amelyeknek feltárásán olyan nagy buzgalommal és sikerrel dolgozik Pataki Vidor dr.

Ezek a folyósók az akkor már szokásos aknaharc céljaira épültek — mint ellenaknák — hallgatódzó fülkékkel is ellátva. Ez a földalatti aknafolyósó rendszer, Maggiorotti tábornak megállapítása szerint unikum, mert ekkora méretekben egész Európában sehol se található.

Úgy halljuk, hogy a tudós szerző nem állapodik meg azon a ponton, ameddig mostani értekezésével eljutott. Folytatja levéltári kutatásait s az egri és váradi várról egy-egy nagyobb tanulmányt készül írni, amelyet örömmel várunk.

Most nem fejtgetjük tovább ennek a füzetnek kiválóan érdekes tartalmát, de ideiktatjuk zárósorait:

„Comunque siamo tutti ben lieti che i grandi nomi di Mattia Corvino e di Stefano Báthory, tanto inclini alla coltura italiana, si ricolleghino a quelli dei moderni ungheresi, sempre animati da eguali sentimenti di particolare reciproca amicizia verso di noi, nella commune marcia delle nostre nazioni verso il loro radioso destino.“

Gy. J.

A Ludovikás Levente. 1950. évf. júniusi füzet. Budapest, 1950.

A Ludovika Akadémia alapkötetételének 100-ik és a leventekör fennállásának 10-ik évfordulóján, a Ludovikás Levente ünnepi köntösben jelent meg és a Hadak Utján című mellékletében a Ludovika Akadémia tanárainak világháborús hadiélményeit hozta. Ezekben a hadtörténelmi epizódokban csapataink hősi küzdelmeinek olyan eleven és színes képét kapjuk, amelyet a világháború összefoglaló hadtörténelme semmiesetre sem nyújthat. Harcászati tanulságok szempontjából is igen becsesek ezek a leírások. De talán ennél is értékesebb, a mindenegyes hadiélményből kicsendülő tanulság, hogy a csatákat még ma, a technika századában sem a fegyverek és gépek döntik el, hanem: a nagyobb lelkielő, az erősebb akarat.

Szinay Béla tábornok rohamzászlóaljának történetét mondja el a Piavétól—Nagyrécséig. A testileg elcsigázott, nagyrészt kiképzetlen pótlégénységből álló zászlóalj, hihetetlennek látszó feladatokat oldott meg. A parancsnok akaratot, lelket tudott önteni a halálrafaradt csapatba mindaddig, amíg a destrukció végleg alá nem ásta a fegyelmet.

Petricsevics százados sieleci fegyvertényében is az akarat művelt csodát. 1915 február 28-án az oroszok két dandárral rajtaütéssel elfoglalták Sielec falut s benne háló gyalogezredünket, sok vonattal és néhány üteggel együtt elfogták.

Petricsevics a körülzárt házból egy tucatra való emberével kitért, meglepte és lefegyverezte az udvaron álló orosz csapatot

s kiszabadított foglyaikkal lépésről-lépésre kiverte az időközben egy hadtestté növekedett oroszokat.

Oszlányi Kornél százados az 1914-i szerbiai hadjáratból közül részleteket; főleg azt emeli ki, hogy a fanatikus szerb polgári lakosság mennyi veszteséget és nehézséget okozott csapatainknak.

Bay Miklós a ludovikásoknak a háború alatt való kiképzését, lelkivilágát, elképzelését a háborúról és a saját tűzkeresztségét írja le.

A melléklet még a következő cikkeket tartalmazza:

Balsay László: Ardzeli vállalkozás.

Nagy-Józsa Kálmán: Műszaki felderítésen.

Puy Jenő: Emlékek az olasz harcterről.

Kálmán Béla: Tüzrajtaütés hatása s a parancsolás lehetősége éjjel és ködben.

Almay Béla: Ludovikások a székely hadosztályban.

Kisपालóc.

Der Feldkamerad. Monatsblätter zur Unterhaltung und Belehrung. Reichenberg. — 5. Jahrgang. Folge 1—9.

Ha bárki átolvassa ezeket a havonként megjelenő füzeteket, önkéntelenül azt fogja kérdezni, hogy miért nincsen nekünk is ilyenfajta, könnyű irányban, amellettt tanulságos módon szerkesztett folyóiratunk? A Feldkamerad nemcsak a hadviselőket érdekli, hanem mindenkinek figyelmét leköti, mert az egyes cikkek nem szárazon, hanem élvezetes módon megírt hadieseményeket tartalmaznak, fűszerezve sok apró és humoros epizóddal, amilyenek majdnem mindnyájunk emlékében élnek.

Mivel a füzetekben folytatásokban közölt hadiesemények vannak, azért ismertetésünkben függetlenül a füzet számától, összefoglalva tárgyaljuk a cikkek tartalmát.

K. B. tart. főhadnagy — a volt 99. gyalogezred háborús szereplését írja le. Az ezred úgy az orosz, mint az olasz hadszíntéren mocsok nélkül megőrizte régi hírnevét és a háború végéig híven megtartotta a zászlójára tett esküjét.

A leírás csak röviden és tömören sorolja fel a nagy eseményeket, azonban világosan kidomborítja az ezred fegyvertényeit.

Czak-Korontvár Jenő ezredes, a bécsi 21. vadászloalj utolsó hősi küzdelmét ismerteti a világháborúból. Igen érdekes és valóban tanulságos esemény. A zászlóalj az olasz front összeomlása után folytonos harcok közepette vonult vissza s akkor sem adta meg magát, mikor az ellenség már minden oldalról körülfogta. Az olaszok — becsülve a bátor ellenfelet — a legszebb tiszteletadás mellett, fegyveresen engedték elvonulni a zászlóaljat.

Gallian Ottó szko. főhadnagy az olasz hadifogságból való szökését írja le. Viszontagságos és fáradságos bujdosás után sikerült neki hazájába visszajutnia.

Strobl Károly János a hadisajtó osztálynál beosztott haditudósító, humoros módon beszéli el átélt élményeit.

Ratzendorfer Emil tábornok ismerteti annak a bizottságnak határozatát, amely a német-osztrák köztársaságtól kapott utasítás folytán megvizsgálta azt, hogy történt-e mulasztás Belgrádnak 1914. december havában bekövetkezett feladásánál? A határozat megállapította, hogy Potiorek táborszernagy nem követett el hibákat a csapatvezetés terén. A szerb hadjárat szerencsétlen végét hadászati hibák okozták. A csapatok magatartása kiváló volt és Szerbia e hadjárat következtében hosszú időre tétlenségre volt kárhoztatva.

Rauch József és Stauf v. d. Marsch Ottokár háborús élményeiket beszélik el.

Friedrich Hugo szkv. százados Przemysl várának békebeli, főleg azonban háborús történetével foglalkozik. A szerző maga is részt vett a vár védelmében, így tehát közvetlen módon írja le ottani észleleteit. Friedrich százados tanulmánya elég világosan feltünteti azokat az okokat, amelyek a vár feladását szükségessé tették.

Dr. Eisenthal Vilmos szkv. százados a harctéren eltöltött különböző évbéli karácsonyi ünnepekről emlékezik meg.

Makovecz W. „A halottak ütege” című elbeszélésében a sabáci harcok egyik epizódját írja le. Az 1/27. tábori ágyúüteget azt a feladatot kapta, hogy a csapatok visszavonulását fedezendő, utolsó emberig küzdve maradjon meg állásában. A parancs szerint az üteg és az előnyomuló szerbek között már nincsen semmiféle csapatunk. — Az üteg felkészült az utolsó harcra abban a hitben, hogy elpusztul és a „halottak ütege” néven fogják majd emlegetni úgy, mint az 1866. évi königgrázi csatában, ezen a néven ismert üteget. — Ez az eset azonban nem következett be, mivel a visszavonulási parancs még kellő időben megérkezett s az üteg Sabacra mehetett vissza.

Gorsky Károly Ernő szkv. főhadnagy igen röviden vázolja a Palästinában lefolyt háborús eseményeket.

G. P. „A zboróvi nap” című leírásában az 1917. július havában lefolyt csatát ismerteti és a 55., továbbá a 75. gyalogezred magatartását, valamint az ellenség soraiban küzdő cseh legionisták gyalázatos viselkedését jellemzi.

Urbanski Ágoston ny. altábornagy a harctéren eltöltött első husvéti ünnepekről emlékezik meg. Leírja a charkowi támaszpont védőinek és az oroszoknak együttes ünneplését.

Scheff Károly. a volt 6. dragonyos ezred századosa: „Hadi-napló 1914—1918.” cím alatt leírja a 6. lovashadosztály, különösen pedig saját ezredének ténykedését 1914 szeptember 9.-éig.

Mielőtt a hadieseményeket ismertetné, röviden vázolja a galíciai hadszíntér sajátosságait, viz-, út- és vasútvizonyait, lakosságát, majd a monarchia lovashaderejét és annak tagozódását. A 6. lovas hadosztály Auffmanberg hadseregéhez tartozott s részt vett a híres komarowi csatában. A szerző ezekután leírja ezredének az ország határára való felvonulását és a biztosító szolgálatban eltöltött napok eseményeit. 1914 augusztus 8.-án tűznek össze első ízben az ellenséggel. Augusztus 13-án és 14-én a 6. lovashadosztály előnyomul Tomaszówra, ahol kemény harcot vív az oroszokkal és mindakét fél visszavonul. — A következő napok ide-

oda meneteléssel telnek el anélkül, hogy nevezetesebb esemény történt volna. Augusztus 19-én a hadosztály újra Tomaszówra nyomult előre, azonban Majdangornonál heves harcba keveredik az ellenséggel, amelyet legyőzött. Augusztus 22-én a hadosztály Lamosce várost szállotta meg, amelyet az oroszok önként elhagytak. — Augusztus 26-án újra harcban volt része a hadosztálynak, amelyben a 10. lovas hadosztály is közreműködött. A következő napon ezt a hadosztályt egy orosz különítmény meglepte és teljesen szétszórta. Ugyancsak ezen a napon érte a 15. gyalog hadosztályt az a szerencsétlenség Pukarczownál, amelyet mindnyájan eléggé ismerünk.

Szeptember 5-áig a 6. lovas hadosztály megint csak ide-oda tolatott el; nevezetesebb esemény nem történt. Ekkor kapta azt a parancsot, hogy Rawa-Ruska irányába vonuljon el. Az oroszok ugyanis arra törekedtek, hogy Auffenberg és Brudermann serege közé betörjenek és a kettőt egymástól teljesen elkülönítsék. A két hadsereg közötti ür felderítése és betöltése volt a hadosztály feladata. — Szeptember 4-én a csapat Rawa-Ruskán át Zolkiewre nyomult előre, amelyet az ellenség megszállva tartott. A támadásra előkészült hadosztályt azonban másnap Rawa-Ruskára visszarendelték.

Szeptember 7-én és 8-án Rzycki mellett a 6. dragonyos ezred karabéllyal a kezében rohanta meg az oroszokat.

Scheff százados már az eddigi harcok alapján is megállapítja, hogy az ellenséges lovasság lővésben való kiképzése felülmúlta a mienket; lóanyaga is jobban bírta a nélkülözést. A hadosztály lovai a folytonos menetelés, az elégtelen ápolás következtében nagyon elgyöngültek, az emberek pedig a kellő táplálkozás hiányát nagyon érezték. — Kevésnek bizonyult a 80 töltny hadilövőszer is.

Sz.

